

לכבוד
מר ישראל כ"ץ
שר האוצר
משרד האוצר

א.נ.,

הנדון: יישום החוק להגברת התחרות ולצמצום הריכוזיות בשוק הבנקאות בישראל - צמצום מסגרות כרטיסי האשראי ב- 50% ללקוחות בנקים בעלי היקף פעילות רחב

רקע:

1. בינואר 2017, לאחר חודשים ארוכים של דיונים אינטנסיביים והתנגדויות, עבר בוועדת הרפורמות של הכנסת החוק להגברת התחרות וצמצום הריכוזיות בשוק הבנקאות בישראל (תיקוני חקיקה), תשע"ז-2017 (להלן: "החוק") הידוע גם בשם "רפורמת שטרומ", שמטרתו לפתוח את שוק הבנקאות לתחרות.
2. חלק מרכזי ברפורמה עסק בהפרדת חברות כרטיסי האשראי מהבנקים, במטרה ליצור תחרות עתידית בשוק האשראי. הרצון המקורי היה כלל לא לאפשר לבנקים להחזיק כרטיסי אשראי פנים בנקאיים.
3. אולם לאחר התנגדותם העזה של הבנקים עצמם לעניין, אשר חששו מפתיחת מסגרות האשראי לתחרות, הוסכם על פשרה אשר מפורטת ב-ס' 9 לחוק, במסגרתה יוכלו הבנקים לתת ללקוחותיהם כרטיסי אשראי פנים בנקאיים, ובלבד כי לאחר תקופת מעבר בת שלוש שנים שהוקצתה, עד דצמבר 2020, סך מסגרות האשראי בכרטיסי האשראי של לקוחות בנק בעל היקף פעילות רחב לא יעלה על 50% מסך מסגרות האשראי כפי שהיו בשנת 2015. לעניין זה משמעות קריטית בכל הנוגע לפתיחת שוק המסגרות לתחרות. בנוסף, נקבע כי לא תופחת מסגרת אשראי של לקוח לסכום נמוך מ 5,000 ₪.
4. אם כן, מטרת ההוראה המוצעת היא לאפשר את כניסת חברות כרטיסי האשראי כמנפיקות מסגרות אשראי, ולמגר את המונופול של הבנקים הגדולים על מסגרות אלה.
5. הדרישה העומדת היום מצד הבנקים להורדת היקף ההפחתה ו/או העלאת המסגרת שמתחתה לא תבוצע הפחתה, משמעותה ריקון מתוכן של יישום סעיף זה בחוק.
6. דרישה זו מצטרפת לסדרה ארוכה של צעדים שנוקטים הבנקים מיום העברת החוק, במטרה לעכב ולסכל כל צעד בפתיחת שוק הבנקאות לתחרות. קבלת דרישתם, משמעותה, שימור השליטה האבסולוטית של שני הבנקים הגדולים בתחום האשראי הצרכני, וחסימת תחרות מצד חברות

כרטיסי האשראי כספקיות של אשראי זול למשקי הבית. כפי שיובהר להלן, קבלת דרישה זו היא מיותרת, שכן האשראי הצרכני ירד באופן חד ומסגרות כרטיסי האשראי ממילא מנוצלות בהיקף נמוך ביותר.

עיקרי הדברים

1. סעיף 9 לחוק, הדן בהגבלות בתקופת המעבר לעניין בנק המנפיק כרטיסי אשראי, קובע, כי לא תופחת מסגרת אשראי של לקוח לסכום הנמוך מ- 5,000 ₪. סעיף זה, בא בניגוד לטענות הבנקים כי קיצוץ המסגרות יביא לפגיעה במסגרות האשראי של משקי הבית בשכבות השכר הנמוכות.
2. היקף ההפחתה הצפוי בשני הבנקים המוגדרים על פי החוק כבעלי היקף פעילות רחב, קרי בנק הפועלים ובנק לאומי, צפוי לנוע בין 15 ל-17 מיליארדי שקלים, זאת לעומת היקף כולל של כ- 55 מיליארדי שקלים בכלל המערכת הבנקאית. משמעות הדבר, שסך הפחתת המסגרות הצפוי, מכלל המסגרות במערכת הבנקאית, מוערך בטווח שנע בין 28%-31%. לפיכך, הפגיעה הצפויה לכאורה בצריכה הפרטית הינה נמוכה מאשר ניתן לתאר.
3. מבדיקת מסגרות האשראי וניצול המסגרות, עולה כי הרמה הממוצעת לניצול מסגרות האשראי עומדת על כ- 25% בלבד ומגובה המסגרת. בשני הבנקים בעלי היקף פעילות רחב, פועלים ולאומי, הנדרשים להפחתת מסגרות על פי חוק, היקף הניצול אף נמוך מהממוצע ועומד על 24% ו- 23% בהתאמה. נדגיש, כי דרישת החוק הינה הפחתה של 50% מסך המסגרות ולא מהיקף המסגרת פר לקוח. לפיכך, קיצוץ סך המסגרות בכ 50% לא צפוי ליצור מחסור באשראי צרכני.

נתונים נכון ל 31/12/2019 במיליוני שקלים					
שעור ניצול	סה"כ אשראי	חייבים בגין פעילות בכרטיסי אשראי	מסגרות אשראי לא מנוצלות	בנק	
24%	20,598	4,958	15,640	פועלים	נ
23%	19,166	4,329	14,837	לאומי	נ
33%	12,133	3,973	8,160	מזרחי	נ
25%	10,561	2,638	7,923	הבינלאומי	נ
25%	62,458	15,898	46,560	סה"כ	נ

מקור: דוחות כספיים של הבנקים

4. זאת ועוד, מדברי נציגת בנק ישראל בוועדת הכספים עולה כי בשיא משבר הקורונה, נרשמה ירידה של 40% בהיקף הרכישות בכרטיסי אשראי, כאשר היום הירידה עומדת על 12%. כלומר, בתקופה זו של מגפת הקורונה, ניצול החסר של מסגרות כרטיסי האשראי גדול יותר. כך, שבניגוד למה שניתן לחשוב, משבר הקורונה הינו הזדמנות לביצוע הפחתת המסגרות מבלי ליצור מגבלות אשראי על הצריכה השוטפת של משקי הבית.
5. מנתוני בנק ישראל עולה, כי על אף הדאגה לכאורה של הבנקים למסגרות האשראי של ציבור הלקוחות, הבנקים עצמם פועלים לצמצום מסגרות האשראי לצורכי צריכה. מאז תחילת התפשטות מגפת הקורונה נרשמה ירידה של כ-6.1 מיליארדי שקלים (ירידה של 4%) באשראי הבנקאי של משקי הבית (אוברדרפט + הלוואות שלא לצורכי דיוור). מאחר ובנק רואה את כל מסגרות האשראי הצרכני המוענקות ללקוח כמסגרת אחת - המוקצה בין הלוואות צורכי צריכה, מסגרת אוברדרפט ומסגרת

כרטיס אשראי - לא ברור מדוע דורשים הבנקים לשמור דווקא את מסגרות כרטיסי האשראי ולצמצם את מסגרות האוברדרפט וההלוואות לצורכי צריכה.

